

Sektor turystyczny w obliczu kryzysu spowodowanego wybuchem pandemii COVID-19

Paweł Laskowicz | Uniwersytet Gdański
<https://orcid.org/0000-0002-5338-2175>

Streszczenie

Słowa kluczowe:
turystyka, branża
zakwaterowania,
pandemia, kryzys,
COVID-19

W artykule podjęto temat istoty zachodzących zmian w sektorze turystycznym w świetle kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19. Problem ten jest nowy i dynamiczny, a problematyka bardzo złożona. Wybór tematu był umotywowany tym, że zależności pomiędzy turystyką i pandemią COVID-19 są obecnie częstym tematem dyskusji międzynarodowych oraz przedmiotem wielu badań naukowych, m.in. dlatego, że turystyka jest jednym z najważniejszych światowych pracodawców (1 na 10 miejsc pracy jest bezpośrednio związanych z turystyką) i głównym twórcą PKB w wielu krajach. Przy opracowywaniu tego artykułu korzystano przede wszystkim z literatury anglojęzycznej i specjalistycznych raportów, w których autorzy skupili się głównie na analizie negatywnych skutków pandemii dla systemu gospodarczego oraz na ocenie strategii działań poszczególnych państw w czasach kryzysu. W artykule scharakteryzowano wpływ pandemii na funkcjonowanie sektora turystycznego. Przeanalizowano także konsekwencje spadku mobilności społeczeństwa dla branży usług zakwaterowania oraz pokrótce dla branży lotniczej. Scharakteryzowano nową rzeczywistość sektora turystycznego w dobie pandemii oraz drogę do odbudowy turystyki w przyszłości.

The tourism sector in the face of the crisis caused by the COVID-19 pandemic (Summary)

Keywords:
tourism,
accommodation
industry, pandemic,
crisis, COVID-19

This article discusses the essence of changes taking place in the tourism sector, in the light of the crisis caused by the COVID-19 pandemic. This topic is new and dynamic, and the subject matter is very complex. The choice of the topic was motivated by the fact that the relationship between tourism and the COVID-19 pandemic is now the hub of international discussions and the subject of many scientific studies, primarily because tourism is one of the world's most important employers (1 in 10 jobs is directly related to tourism) and the main source of GDP in many countries. In the preparation of this article, English-language literature and specialist reports were mainly used, which focused mostly on the analysis

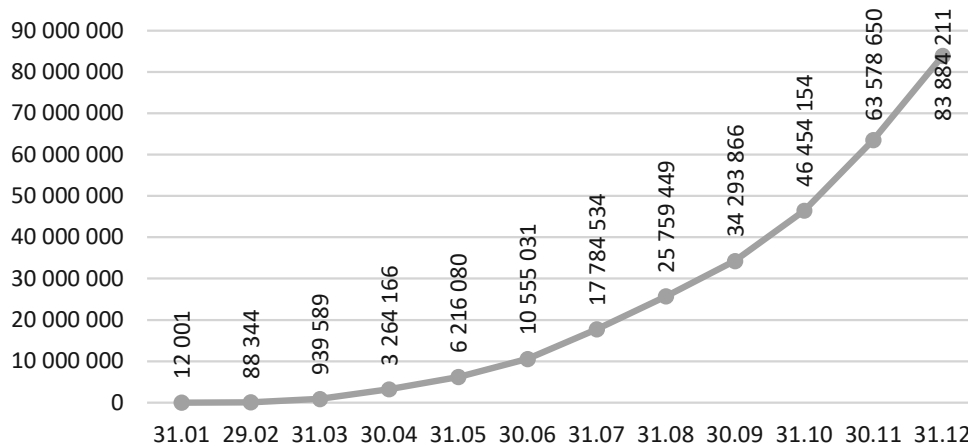
of the negative effects of the pandemic for the economic system and on the assessment of the strategies of individual countries in times of crisis. This article describes the impact of the pandemic on the functioning of the tourism sector. The consequences of the decline in the mobility of society for the accommodation services industry and, briefly, for the aviation industry are also analysed. The new reality of the tourism sector in the pandemic era are characterized as well as the way to rebuild tourism in the future.

Załamanie sektora turystycznego po wybuchu pandemii COVID-19

Występowanie kryzysów w sektorze turystycznym nie jest zjawiskiem nowym. Przekazy medialne pełne są doniesień o mniej lub bardziej znanych przykładach negatywnych wydarzeń, takich jak ataki terrorystyczne, klęski żywiołowe, niestabilność polityczna, działania wojenne, recesja gospodarcza, niebezpieczeństwo biologiczne, zagrożenia chorobami oraz wiele innych, które w różnym stopniu zagrażają sektorowi turystycznemu. Niezależnie od źródła tych negatywnych wydarzeń późniejszy spadek liczby przyjazdów turystów zagranicznych może mieć znaczny wpływ społeczny i ekonomiczny zarówno na dotknięte kryzysem miejsce docelowe, jak i w szerszej perspektywie może wpływać na całą gospodarkę światową (Cró, Martins 2017: 3–9).

Zapalenie płuc o nieznanym przyczynie zostało wykryte w chińskim regionie Wuhan, a po raz pierwszy zostało zgłoszone do krajowego biura Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dnia 31 grudnia 2019 roku. Pomimo że wirus bardzo dynamicznie rozprzestrzenił się w regionie, początkowo fakt ten był zazwyczaj lekceważony przez przywódców politycznych w innych częściach świata. W celu powstrzymania rozprzestrzeniania się wirusa region Wuhan został zamknięty, a liczba przypadków w Chinach zaczęła się stabilizować. Do tego czasu za sprawą transportu lotniczego wirus zdołał już jednak dotrzeć na wszystkie kontynenty, a do połowy marca był już obecny w 146 krajach (Gössling, Scott, Hall 2020). Rysunek 1 ukazuje tempo przyrostu liczby osób zakażonych wirusem COVID-19 na świecie.

Choć w ciągu ostatnich 40 lat świat doświadczył wielu poważnych epidemii, to jednak już teraz wiadomo, że żadna z nich nie miała podobnych implikacji dla światowej gospodarki jak pandemia COVID-19. Wprawdzie wirus COVID-19 nie jest tak zaraźliwy jak odra i nie jest w takim stopniu zdolny do zabicia zakażonej osoby jak ebola, jednakże główny problem stanowi fakt, że ludzie mogą nieświadomie rozprzestrzeniać wirusa na kilka dni przed wystąpieniem objawów lub nawet całkowicie bezobjawowo w całym stadium zakażenia (Bai i in. 2020: 1406). W rezultacie osoby bezobjawowe przenoszą wirusa, zanim zorientują się, że muszą się izolować lub podjąć inne środki prewencyjne, takie jak społeczne dystansowanie się lub zasłanianie ust i nosa, aby zapobiec rozprzestrzenianiu się wirusa poprzez mówienie, kaszel lub kichanie. Przy ograniczonej liczbie testów w wielu krajach uważa się, że bezobjawowa transmisja wirusa jest jedną z głównych przyczyn bardzo dynamicznego rozwoju pandemii na świecie (Li i in. 2020: 489–493).

Rysunek 1. Liczba odnotowanych przypadków osób zakażonych wirusem COVID-19 na świecie na koniec każdego miesiąca 2020 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z serwisu Worldometers, www.worldometers.info/coronavirus [dostęp: 3.01.2021].

W turystyce kryzysy występują regularnie, a wiele miejsc było dotkniętych kryzysami naturalnymi i spowodowanymi przez człowieka. Na przestrzeni lat udało się jednak opracować odpowiednie strategie zapobiegające kryzysom oraz działania, które mogą je załagodzić (Ritchie, Jiang 2019). Kryzys wywołany pandemią COVID-19 jest jednak pod wieloma względami inny i wyjątkowy. Po pierwsze, spadek liczby odbywanych podróży, działalności turystycznej i hotelarskiej nastąpił bez wyjątku na całym świecie. Po drugie, załamanie gospodarcze było zdecydowanie bardziej drastyczne. Po trzecie, trwający kryzys może doprowadzić do fundamentalnych zmian w wielu segmentach turystycznych (Dolnicar, Zare 2020).

Obecna sytuacja jest bezprecedensowa, ponieważ w ciągu zaledwie kilku miesięcy globalny system turystyczny przeszedł z turystyki masowej (Seraphin, Sheeran, Pilato 2018: 374–376) do rzeczywistości, w której działalność turystyczna została ograniczona praktycznie do minimum, co zostało w sposób wymowny zilustrowane przez internetowe blogi i artykuły prasowe przedstawiające popularne miejsca turystyczne w latach wcześniejszych oraz w czasach współczesnego kryzysu wywołanego pandemią (Holtham 2020).

Pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na wiele różnych gałęzi sektora turystycznego, ostatecznie powodując zamknięcie branży na wiele miesięcy. Chociaż począwszy od czerwca 2020 roku podjęty został duży wysiłek w celu ponownego otwarcia branży turystycznej, większość podmiotów nadal boryka się z problemami, a organizacja United Nations World Tourism Organization (UNWTO) uznała turystykę za jeden z najbardziej dotkniętych sektorów gospodarczych na świecie (Dolnicar, Zare 2020).

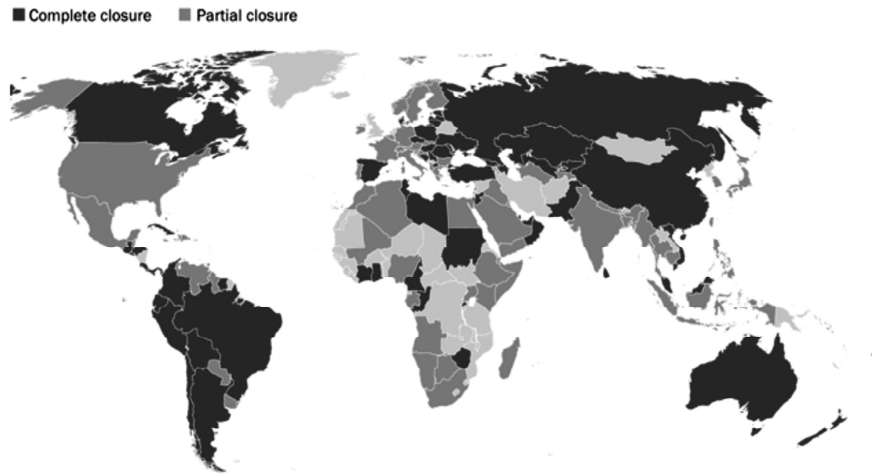
Podróżowanie w czasach pandemii COVID-19

Międzynarodowe, regionalne i lokalne ograniczenia w podróżowaniu natychmiast wpłynęły na kondycję gospodarczą państw, nie oszczędzając sektora turystycznego. Nastąpił gwałtowny spadek zarówno podróży międzynarodowych, jak i turystyki wewnątrz krajowej czy wycieczek jednodniowych. Kryzys na niespotykaną dotąd skalę dotknął szereg różnych segmentów, jak np. transport lotniczy, transport publiczny, rejsy wycieczkowe, hotelarstwo, restauracje i kawiarnie, konferencje, festiwale, koncerty czy wydarzenia sportowe. W związku ze spowodowaną kryzysem gwałtowną redukcją międzynarodowych podróży lotniczych, nałożeniem przez większość państw ograniczeń w przemieszczaniu, zamknięciem granic lub wprowadzeniem okresów kwarantanny, zarówno turystyka międzynarodowa, jak i krajowa wyhamowały nagle w ciągu zaledwie kilku tygodni. Praktycznie każda część gospodarczego łańcucha wartości została finalnie dotknięta przez negatywne skutki rozprzestrzeniającego się wirusa. Odwoływane wydarzenia kulturalne i sportowe, zamknięte hotele, kwatery i atrakcje natychmiast doprowadziły do kryzysu także w innych ogniwach gospodarki (Gössling, Scott, Hall 2020).

Jednym z wniosków z badań nad pandemiemi jest to, że podróże turystyczne są istotnym czynnikiem dla epidemiologii i sprawowania nadzoru nad zapobieganiem rozprzestrzeniania się chorób. Oznacza to, że turystyka jest nie tylko bardzo wrażliwa na występowanie kryzysów wywołanych pandemią, ale sama może przyczyniać się do rozprzestrzeniania się chorób, niosąc w ten sposób negatywne konsekwencje także dla innych sektorów gospodarczych (Hon 2013: 285–287).

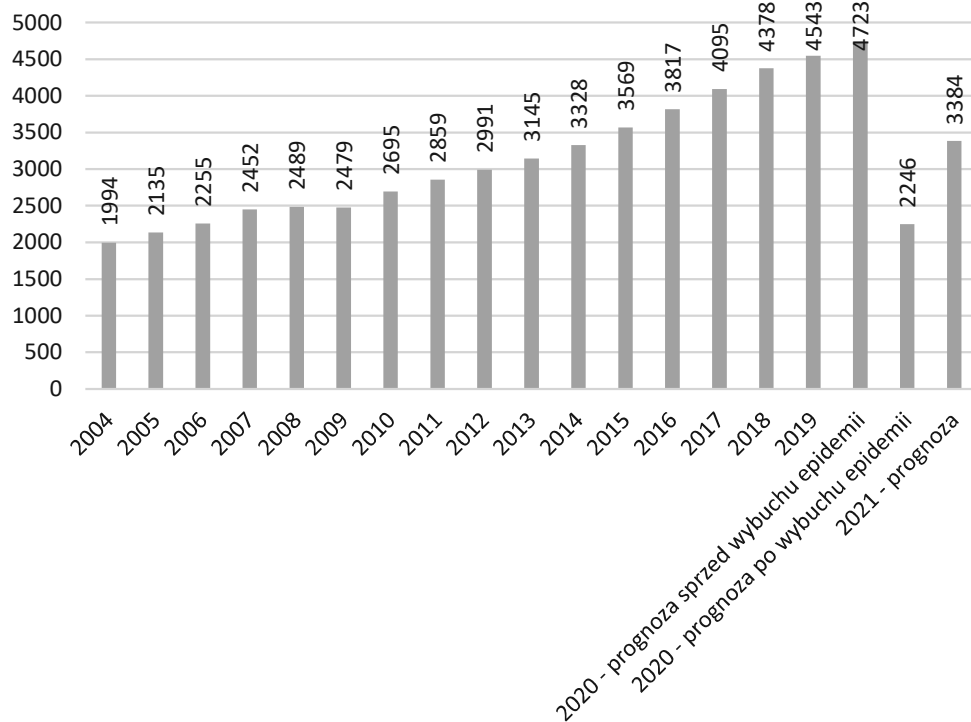
Szacuje się, że w pewnym okresie pandemii ponad 90% światowej populacji (rys. 2) znajdowało się w krajach, w których nałożone zostały pewne restrykcje dotyczące podróży międzynarodowych. Ponadto wiele z tych państw nałożyło również dodatkowe obostrzenia obejmujące ruch wewnętrzny, w tym ograniczenia w przemieszczaniu się poza wyznaczone strefy i nakazy bądź zalecenia odnośnie do niewychodzenia z domu.

W wyniku nałożonych ograniczeń w podróżowaniu i obowiązującego w wielu krajach lockdownu turystyka w skali globalnej radykalnie spowolniła. Widać to chociażby na przykładzie liczby przewiezionych pasażerów na świecie w skali roku (rys. 3). W 2020 roku liczba ta w porównaniu z rokiem poprzednim spadła w skali globalnej o ponad połowę. Wprowadzane przez wiele państw na świecie surowe ograniczenia dotyczące podróżowania znacznie zmniejszyły popyt na usługi linii lotniczych oraz doprowadziły do dużej liczby odwołanych lotów. Tak duży spadek liczby pasażerów był dodatkowo spowodowany tym, że wiele linii lotniczych przyjęło specjalne zasady dotyczące liczby dostępnych miejsc, aby możliwe było zachowanie bezpiecznej odległości między pasażerami (Sun, Wandelt, Zhang 2020). Ponadto szacuje się, że branża lotnicza zanotowała 371 mld USD straty w dochodach z działalności operacyjnej pasażerskich linii lotniczych (ICAO 2021).

Rysunek 2. Mapa ukazująca państwa, które zdecydowały się na zamknięcie granic dla osób niebędących obywatelami lub rezydentami (stan na 31 marca 2020 roku)

Źródło: https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/04/01/more-than-nine-in-ten-people-worldwide-live-in-countries-with-travel-restrictions-amid-covid-19/ft_2020-04-01_borderclosures/ (dostęp: 19.11.2020).

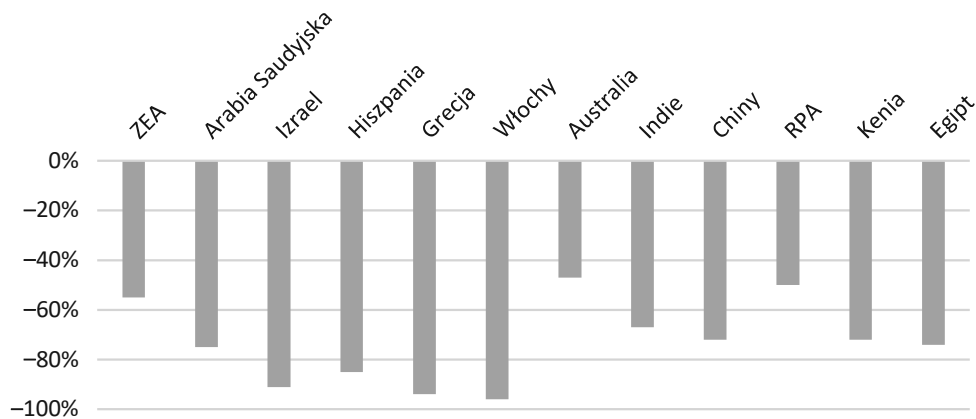

Rysunek 3. Liczba pasażerów na pokładach linii lotniczych w latach 2004–2021 [w mln]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z serwisu Statista, www.statista.com (dostęp: 19.11.2020).

Branża zakwaterowania w obliczu kryzysu

Spowodowany wybuchem pandemii spadek obłożenia w sektorze zakwaterowania również był znaczny (rys. 4). We wszystkich krajach odnotowano dużą redukcję liczby odwiedzających (o 50% lub więcej). Najbardziej ucierpiały te kraje, których systemy gospodarcze w dużym stopniu opierają się na turystyce. Duże straty poniosły także kraje, w których wysoka liczba przypadków osób chorych wywoływała pojawienie się niepokojących wiadomości w mediach (Włochy), a także kraje, które zdecydowały się na nałożenie bardzo restrykcyjnych środków ograniczających swobodę przemieszczania się (Grecja, Izrael) (Gössling, Scott, Hall 2020).

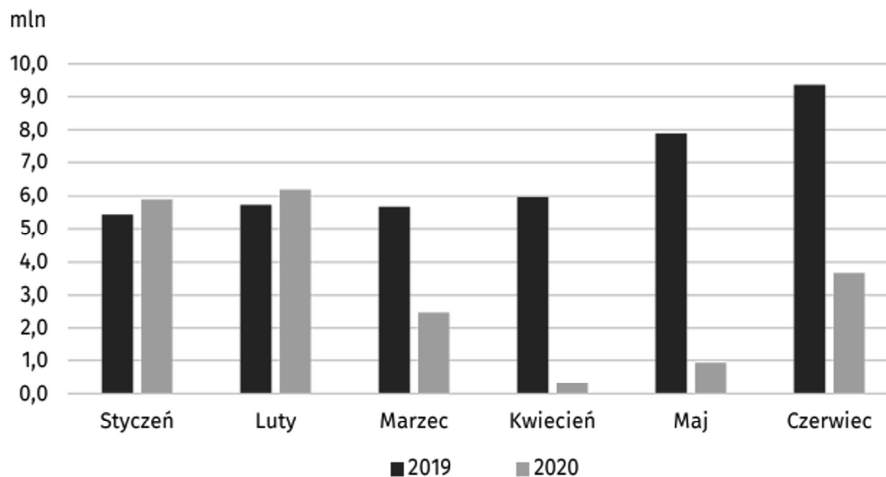

Rysunek 4. Spadek obłożenia obiektów noclegowych w wybranych krajach świata w tygodniu 21–28 marca 2020 roku w porównaniu z tym samym okresem 2019 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z serwisu STR, www.str.com (dostęp: 7.11.2020).

W Polsce, w połowie marca 2020 roku, zostały wprowadzone obostrzenia dotyczące przemieszczania się osób, a od początku kwietnia nałożono ograniczenia na realizację usług hotelarskich. Doprowadziło to do radykalnego spadku liczby osób korzystających z bazy noclegowej (rys. 5). Najniższy poziom liczby turystów w obiektach noclegowych w Polsce został odnotowany w kwietniu (spadek o 96,5% w porównaniu z tym samym okresem 2019 roku). Wprawdzie w maju niektóre obostrzenia zostały złagodzone, jednakże część obiektów noclegowych nie wznowiła działalności. Pomimo stopniowego wzrostu liczby osób, które korzystały z noclegów w turystycznych obiektach zakwaterowania, nie udało się osiągnąć poziomu wykorzystania bazy noclegowej z analogicznego okresu w 2019 roku. W I półroczu 2020 roku z turystycznej bazy noclegowej skorzystało 7,3 mln osób, którym udzielono 19,4 mln noclegów. W zestawieniu z analogicznym okresem 2019 roku było to mniej odpowiednio o 54,3% i o 51,5%. Liczba turystów zagranicznych, którzy skorzystali z bazy

noclegowej w Polsce, zmalała w tym czasie o 65,5%. W analizowanym okresie obniżył się także stopień wykorzystania miejsc noclegowych z 37,6% do 23,8%. Najmniej skutki kryzysu odczuli właściciele domków letniskowych oraz kwater agroturystycznych. Ma to związek z pojawiającym się w ostatnim czasie trendem na wypoczynek w miejscach bardziej odosobnionych i bliższych naturze (GUS 2020).

Rysunek 5. Noclegi udzielone w turystycznych obiektach noclegowych w 2019 oraz w 2020 roku

Źródło: Raport GUS: Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2020 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2020 roku (dostęp: 15.03.2020).

Odbudowa sektora turystycznego po pandemii

Szacunki wskazują, że wpływ wywołanego pandemią kryzysu na światową gospodarkę będzie ogromny. Ocenia się, że międzynarodowe podróże turystyczne spadną nawet o 78%, powodując stratę 1,2 bln USD w dochodach z eksportu turystycznego i 120 mln bezpośrednich zwolnień w branży turystycznej, co stanowi siedmiokrotność negatywnych skutków z kryzysu wywołanego atakiem terrorystycznym z 11 września oraz największy spadek w historii. Rządy państw i lokalne władze zapewniały pakiety bodźców rozwojowych i interwencje (np. ulgi podatkowe, dotacje, odroczenia płatności) w celu zapewnienia dalszej działalności przedsiębiorstw turystycznych i utrzymania miejsc pracy. Z drugiej jednak strony rządy nakładały ograniczenia dotyczące swobody poruszania się i przymusowo zamykały działalność wielu sektorów gospodarczych. Pandemia COVID-19 spowodowała wzmożoną interwencję rządów w działalność i funkcjonowanie branży turystycznej. W wielu krajach umocniła się rola rządu w sektorze turystycznym – np. poprzez przeprowadzenie renacjonalizacji linii lotniczych i innych przedsiębiorstw związanych z turystyką oraz infrastruktury, takiej jak porty lotnicze (Sigala 2020: 312–321).

W tym wyjątkowo niepewnym czasie pandemii wyzwaniem dla sektora turystycznego jest skłonienie potencjalnych klientów do korzystania z usług turystycznych. W tym kontekście kluczowe będzie zapewnienie podróżnym pakietów ubezpieczenia turystycznego, a także większa elastyczność odnośnie do zmiany terminu lub lokalizacji bez konieczności uiszczania dodatkowych opłat oraz bezproblemowe zwracanie poniesionych kosztów w przypadku anulowania podróży. Takie rozwiązania mogą zachęcić turystów do planowania przyszłych podróży, prowadząc w ten sposób do uzyskania wyższych wskaźników mobilności turystów, a dzięki temu ratując sektor turystyczny przed całkowitą zapaścią (Uğur, Akbıyık 2020).

Powstały już badania, które wskazują na istotne zmiany zachowań dotyczących planowania podróży po ustaniu pandemii. Uważa się, że nastąpi spadek osób korzystających z transportu publicznego, a tym samym wzrost skłonności do podróżowania prywatnym samochodem, co miałyby swoje konsekwencje, choćby w postaci zwiększenia presji na istniejącą infrastrukturę transportu drogowego. Można spodziewać się, że zmiany w zachowaniu konsumentów przyniosą dalsze negatywne skutki dla turystyki, ponieważ około połowa respondentów zamierza spędzić następne wakacje dopiero po upływie sześciu miesięcy lub dłużej od momentu opanowaniu pandemii. Co więcej, respondenci planują zazwyczaj krótsze wakacje niż miało to miejsce w ostatnich latach (Li, Nguyen, Coca-Stefaniak 2020).

Zmniejszony popyt z pewnością spowodował już liczne bankructwa i skurczenie się całego sektora. Turystyka krajowa prawdopodobnie szybciej wróci do normalności, jednakże pierwszy rok po pandemii będzie dużym wyzwaniem dla całej branży. Wzrost kosztów wynikających z obowiązku zachowania odpowiedniego reżimu sanitarnego, w połączeniu z regulacjami dotyczącymi znacznego zmniejszenia obłożenia z uwagi na konieczność zachowania dystansu społecznego, mogą istotnie wpłynąć na rentowność całej branży. Pandemia COVID-19 dostarcza przemysłowi turystycznemu, decydentom i badaczom turystyki niezwykle bolesnej, ale jednocześnie cennej lekcji na temat skutków globalnych zmian. Wyzwaniem jest teraz wspólne wyciągnięcie wniosków z tej światowej tragedii, jaką jest pandemia, aby wspólnie przyspieszyć transformację w stronę turystyki zrównoważonej (Assaf, Scuderi 2020), a więc takiej, która cechuje się poszanowaniem dla wartości kulturowych, przyrodniczych i społecznych danego obszaru turystycznego (Kowalczyk 2010: 118).

Zakończenie

Turystyka jest zarówno wynikiem, jak i twórcą współczesnego, wysoce powiązanego i zglobalizowanego świata oraz międzynarodowego, krajowego i regionalnego rozwoju gospodarczego.

Turystyka na całym świecie wyhamowała bardzo gwałtownie po wybuchu pandemii COVID-19. Strach przed zachorowaniem doprowadził do znacznej niepewności i chaosu w wielu branżach. Przemysł turystyczny odnotował gwałtowny spadek

dochodów i jest jednym z tych sektorów gospodarczych, który najmocniej odczuł skutki pandemii. Skutki te dotyczą zarówno strony popytowej (ograniczenia swobody przemieszczania się, zamknięcia granic, obawy gości przed zakażeniem), jak i strony podażowej (zamykanie obiektów noclegowych i gastronomicznych oraz odwoływanie wydarzeń ściśle powiązanych z turystyką).

Ocenia się, że postępujące zmiany klimatyczne spowodują zwiększenie częstotliwości wybuchów pandemii. Niezwykle istotne jest więc, aby na poziomie międzynarodowym wypracować wspólnie pewne mechanizmy i metody postępowania, które w przyszłości pomogą skutecznie załagodzić negatywne następstwa rozprzestrzeniającej się choroby. Należy więc ponad podziałami dolożyć wszelkich starań, aby nieunikniona w przyszłości kolejna pandemia nie spowodowała tak kolosalnych następstw nie tylko dla sektora turystycznego, ale i dla całego systemu gospodarczego.

Bibliografia

- Assaf A., Scuderi R., 2020, *COVID-19 and the recovery of the tourism industry*, „Tourism Economics”, Vol. 26, No. 5.
- Bai Y., Yao L., Wei T., Tian F., Jin D. Y., Chen L., Wang M., 2020, *Presumed asymptomatic carrier transmission of COVID-19*, „JAMA”, Vol. 323, No. 14.
- Cró S., Martins A.M., 2017, *Structural breaks in international tourism demand: Are they caused by crises or disasters?*, „Tourism Management”, No. 63.
- Dolnicar S., Zare S., 2020, *COVID19 and Airbnb: Disrupting the disruptor*, „Annals of Tourism Research”, No. 83.
- Gössling S., Scott D., Hall C.M., 2020, *Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19*, „Journal of Sustainable Tourism”, Vol. 29, No. 1.
- GUS, 2020, *Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2020 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2020 roku*.
- Holtham A., 2020, *Before and after: How coronavirus has emptied tourist attractions around the world*. *Condé Nast Traveller*, 30.03.2020. <https://www.cntravellerme.com/before-and-after-photos-tourist-attractions-during-coronavirus> (dostęp: 13.11.2020).
- Hon K.L., 2013, *Severe respiratory syndromes: Travel history matters*, „Travel Medicine and Infectious Disease”, Vol. 11, No. 5.
- ICAO (International Civil Aviation Organization), 2021, *Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impact Analysis*, www.icao.int.
- Kowalczyk A., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*, Warszawa.
- Li R., Pei S., Chen B., Song Y., Zhang T., Yang W., Shaman J., 2020, *Substantial undocumented infection facilitates the rapid dissemination of novel coronavirus (SARS-CoV2)*, „Science”, No. 368.
- Li J., Nguyen T., Coca-Stefaniak J.A., 2020, *Coronavirus impacts on post-pandemic planned travel behaviours*, „Annals of Tourism Research”, No. 102964.
- Ritchie B.W., Jiang Y., 2019, *A review of research on tourism risk, crisis, and disaster management*, „Annals of Tourism Research”, No. 79.

Seraphin H., Sheeran P., Pilato M., 2018, *Over-tourism and the fall of Venice as a destination*, „Journal of Destination Marketing & Management”, No. 9.

Sigala M., 2020, *Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research*, „Journal of Business Research”, No. 117.

Sun X., Wandelt S., Zhang A., 2020, *How did COVID-19 impact air transportation? A first peek through the lens of complex networks*, „Journal of Air Transport Management”, No. 89.

Uğur N.G., Akbıyık A., 2020, *Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison*, „Tourism Management Perspectives”, No. 36.

Biogram

Paweł Laskowicz – magister ekonomii na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego. Obecnie jest studentem II roku studiów magisterskich na kierunku Zarządzanie, na Wydziale Zarządzania UG. Jego zainteresowania naukowe to przede wszystkim geopolityka, inwestycje i rynek nieruchomości oraz ekonomiczne aspekty turystyki.